

Uttalelse til høringsnotat: Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring

Det vises til brev av 12.12.2008/sak nr. 200807883 Lovavdelingen. Seksjon for medisinsk etikk har gjennomgått høringsnotatet, og i det følgende er merknader og innspill til flere av de forslag utredningsgruppen og departementet fremmer.

1 Tilregnelige lovbrytere - forvaring

Spesialordning for forvaringsdømte

Det er flere måter å forberede en løslatelse av forvaringsdømte på, og behovet for hva som er mest hensiktsmessig for den enkelte forvaringsdømte vil nødvendigvis bero på en konkret vurdering. For noen kan utslusingsenheter fungere, for andre ikke. For eksempel kan opprettelse av en ansvarsgruppe for den enkelte forvaringsdømte etter lov om sosiale tjenester være et alternativ som kan supplere og bedre en ordning med opprettelse av enheter for utslusing.

Hvordan enheter for utslusing skal plasseres og organiseres avhenger av behovet til de forvaringsdømte som bør få benytte en utslusingsenhet, og til hva som er praktisk gjennomførbart og hensiktsmessig. Seksjon for medisinsk etikk har ingen innvendinger til den organisering som departementet foreslår.

Juridisk bistand ved begjæring om prøveløslatelse

Seksjon for medisinsk etikk foreslår å la begjæringer om prøveløslatelser stykkprisfinansieres over ordningen med fritt rettsråd i den innledende fase. Dette vil innebære en utvidelse av rettshjelpsloven § 11. Det bør tas inn som et eget punkt i § 11, 1.ledd (fritt rettsråd uten behovsprøving, dvs. uavhengig av inntekt og formue).

Ny § 11, 1. ledd nr. 8 kan lyde:

8. For domfelte ved krav om prøveløslatelse etter straffegjennomføringsloven.

Ved bruk av ordet "krav" i lovteksten vil man fange opp både fremsettelse av søknad og eventuelle klager over saksbehandlingen mv. uten at det er brakt inn til rettslig prøving.

Risikoen for at ordningen vil bli misbrukt synes liten tatt i betraktning at Fylkesmannen praktiserer en streng kontroll ved vurderingen av rettshjelpssaker. Man foretar bl.a. en utsiling av "gjengangere".

2 Utilregnelige lovbrytere – overføring til tvungent psykisk helsevern

Innledning

Seksjon for medisinsk etikk mener at det må være en overordnet målsetning ved utformingen av regelverket for overføring av utilregnelige lovbrytere til tvungent psykisk helsevern, at man fastholder det prinsipielle skillet mellom helsepersonell og kriminalomsorg.

Helsepersonell behandler pasienter bl.a. etter de forsvarlighetskrav som følger av helsepersonelloven § 4. Helsepersonell kan aldri utøve kriminalomsorg. Kriminalomsorgen forestår straffegjennomføring etter de forsvarlighetskrav som bl.a. følger av straffegjennomføringsloven § 3. Kriminalomsorgen kan aldri utøve pasientbehandling.

Ved utformingen av regler for utilregnelige lovbrytere, så er Seksjon for medisinsk etikk av den oppfatning at dette klare prinsipielle skille må opprettholdes. Regler som direkte eller indirekte medfører en sammenblanding av roller bør så langt som mulig unngås.

Behovet for oversikt over TPH-dømte/opprettelse av nasjonalt register

Seksjon for medisinsk etikk mener at opprettelse av et nasjonalt register reiser utfordringer blant annet i forhold til lovbestemt taushetsplikt for helsepersonell, samt at det kan bidra til en uønsket sammenblanding av roller. Videre kan et slikt register innebære en merbelastning for den enkelte TPH-dømte. Et alternativ til det foreslåtte register er å la helsepersonell rapportere til STRASAK ved hver flytting av TPH-dømte, og ved oppnevning og endring av pasientens faglig ansvarlige. Rapporteringsplikten kan hjemles direkte i kap. 5 i Lov om psykisk helsevern.

Bruk av STRASAK vil blant annet sikre at TPH-dømte behandles mer likt med tilregnelige lovbrytere, og at påtalemyndigheten til enhver tid har oversikt over hvor de TPH-dømte er og hvem som er faglig ansvarlig. Dette burde være tilstrekkelig informasjon for påtalemyndigheten og griper ikke vesentlig inn i helsepersonells taushetsplikt.

Den faglig ansvarlige burde kunne planlegge tjenestetilbudet for den enkelte TPH-dømte uten et nasjonalt register. Vanlig journalføring burde være tilstrekkelig. Det bør være et mål i seg selv å gjøre minst mulig inngrep i taushetsplikten til helsepersonell og til den enkeltes personvern. Det bør ytterligere være et mål å unngå avvikende ordninger om journalføring i forhold til andre pasientgrupper, jf helsepersonelloven kap 8. Det er adgang til overføring av journalopplysninger mellom helseinstitusjoner etter helsepersonelloven § 45, dette må være tilstrekkelig for effektiv planlegging av tjenestetilbudet for den TPH-dømte.

Ved opprettelse av det foreslåtte register vil man også måtte vedta regler om retting, sletting og innsyn for den TPH-dømte. Slike regler har vi allerede i helsepersonelloven kap 5 og pasientrettighetsloven kap. 5 for alminnelig journalføring.

Utilregnelige domfelte er både straffedømte og pasienter. Ved parallell bruk av STRASAK og reglene om alminnelig journalføring, så blir det prinsipielle skillet opprettholdt. Den TPH-dømte blir behandlet som både straffedømt og pasient.

Seksjon for medisinsk etikk fraråder følgelig opprettelsen av det foreslåtte register.

Overføring av taushetsbelagte opplysninger

Seksjon for medisinsk etikk mener at overføring av taushetsbelagte opplysninger fra helsepersonell til påtalemyndighet som hovedregel ikke bør skje uten pasienten /den TPH-dømtes samtykke. Dersom den domfelte begjærer opphør av reaksjonen etter straffeloven § 39 b, 3. ledd, så vil det normalt være i den domfelte/pasientens interesse å avgi et slikt samtykke.

Ved vurderinger etter § 39b, 4. ledd så vil det være naturlig at påtalemyndigheten/tingretten innhenter en uttalelse fra den faglig ansvarlige. Ved tvil kan tingretten eller påtalemyndigheten innhente en sakkyndig uttalelse. Oppnevning av en sakkyndig for vurdering av den TPH-dømte kan hjemles i straffeprosessloven § 147 a som et nytt tillegg til første punktum, med referanse til straffeloven § 39 b fjerde ledd..

Ved bruk av en uttalelse fra den faglig ansvarlige (ev. sakkyndigerklæring) unngår man at unødvendige taushetsbelagte pasientopplysninger oversendes påtalemyndigheten. Samtidig sikrer en uttalelse/sakkyndigrapport at all vesentlig informasjon i forhold til opphør av reaksjonen kommer fram.

Det vil imidlertid være et behov for en ny hjemmel i lov om psykisk helsevern kap. 5 for det tilfellet at pasienten/domfelte ikke er samtykkekompetent. Hvem som skal kunne avgi samtykke for pasienten/domfelte vil normalt være nærmeste pårørende. Alternativt kan det opprettes en verge for dette formål.

Ruskontroll

Seksjon for medisinsk etikk mener det er hensiktsmessig å utvide muligheten for ruskontroll av TPH-dømte. Vedtak om dette bør kunne treffes for ett behandlingsforløp av gangen og således for en lengre periode. Behovet for lovendring synes nødvendig.

3 Utilregnelige psykisk utviklingshemmede lovbrytere – tvungen omsorg

Underretning etter straffeprosessloven § 147a

Plikten til å underrette fagenheten bør slik seksjon for medisinsk etikk vurderer det, ligge hos påtalemyndigheten. Forslag til endring av straffeprosessloven § 147 a, 2. pkt. synes hensiktsmessig. Dette vil gi helseinstitusjoner mulighet til å gjøre nødvendige forberedelser.

Tvangsreglene i sosialtjenesteloven

Det er etter Seksjon for medisinsk etikk sin oppfatning ingen tungtveiende grunner mot den foreslåtte løsning der sosialtjenesteloven gjøres gjeldende for psykisk utviklingshemmede som er domfelt til tvungen omsorg. En større utfordring kan imidlertid være plasseringen av de som er dømt til tvungen omsorg og de psykisk utviklingshemmede som er frivillig plassert. Det er vesentlig at sistnevnte gruppe ikke må rammes negativt av en slik utvidelse ved at hverdagen på omsorgsinstitusjonen endrer karakter.

4 Utvidelse av virkeområdet for særreaksjoner for utilregnelig

Utvidelse av virkeområdet for straffelovens § 39 og § 39 a

Seksjon for medisinsk etikk mener at en utvidelse av virkeområdet synes hensiktsmessig for begge særreaksjoner (tvungen omsorg og tvungent psykisk helsevern), da det er tale om en liten gruppe som på mange måter ikke blir fanget opp av et adekvat tilbud.

Ved domstolsvurderingen av om særreaksjon for særlig samfunnsskadelige eller plagsomme forbrytelser bør idømmes, vil det være sentralt at andre behandlingstiltak ikke bare har vist seg åpenbart uhensiktsmessige, men må også ha vært forsøkt uten noe resultat i nær fortid.

Kriminalomsorgens rolle

Etter vår oppfatning er denne gruppen først og fremst pasienter, da de er straffrie etter straffelovens § 44. Denne gruppen lovbrøyttere idømmes ikke straff, de idømmes en særreaksjon. Det er derfor ikke naturlig å la kriminalomsorgen ta seg av denne gruppen. Det vil kunne sammenblande rollefordelingen mellom helsepersonell og kriminalomsorg (se pkt. 2 ovenfor).

Seksjon for medisinsk etikk mener følgelig at det må være helsepersonell som skal ha ansvaret for denne gruppen og ikke kriminalomsorgen.

5. Straffrihet på grunn av psykose, høygradig psykisk utviklingshemming og bevisstløshet

Psykose som følge av selvforskyldt rus

Psykosersom er en følge av selvforskyldt rus fritar ikke for straff. Etter vår oppfatning bør dette presiseres i lovteksten i ny straffelov § 20 siste ledd.

6. Utilregnelige i varetekt

Bør samtykkekravet fjernes?

Seksjon for medisinsk etikk mener at det må være et mål å sikre at den siktede som antas å være utilregnelig får en institusjonsplass og igangsatt behandlingen tidlig, i stedet for å bli varetektsfengslet eller å bli pålagt meldeplikt og lignende. En varetektsperiode dreier seg ofte om fire til åtte uker og dette kan være en viktig fase i den samlede behandlingsperioden.

Det kan også være hensiktsmessig at en evt. prejudisiell observasjonen foretas i denne fase mens den siktede er plassert i institusjon.

Seksjon for medisinsk etikk mener derfor at det er riktig å fjerne helseinstitusjonens rett til å reservere seg mot å ta imot denne gruppen. Det vil også være mer i samsvar med pasientrettighetsloven § 2-1 (om retten til helsehjelp) at kravet til samtykke bortfaller. En uttalerett for det regionale helseforetaket bør som foreslått av departementet presiseres etter vår oppfatning.